INNOVATIVE PUBLICATION
Journal of Effective Learning and Sustainable Innovation
Vol.4 №10 (2026). OCTOBER
innovativepublication.uz

THE MARKET ECONOMY AND ITS FUNDAMENTAL PRINCIPLES

Author: **Olimjonov Odilbek Husniddin o‘g‘li**
Scientific Supervisor: **Razikova Gulmira Sharifovna**
Educational Institution: Tashkent State University of Economics
Faculty and Program: Faculty of Economics, Full-Time Study

BOZOR IQTISODIYOTI VA UNING ASOSIY TAMOYILLARI.

Muallif: **Olimjonov Odilbek Husniddin o’g’li.**
Ilmiy rahbar: **Razikova Gulmira Sharifovna**
Ta’lim muassasasi: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
Fakultet va yo’nalish: Iqtisodiyot fakulteti, kunduzgi ta’lim.

Annotatsiya: Mazkur maqolada bozor iqtisodiyotining shakllanishi, rivojlanishi va uning asosiy tamoyillari o‘rganiladi. Bozor munosabatlarida talab va taklif, raqobat, xususiy mulkchilik hamda erkin tadbirkorlikning tutgan o‘rni ochib beriladi. Shuningdek, bozor iqtisodiyotining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri, mavjud imkoniyatlari va muammolari tahlil qilinadi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida samarali faoliyat yuritish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash masalalariga alohida e’tibor qaratiladi.
Kalit so’zlar: bozor iqtisodiyoti, iqtisodiy munosabatlar, talab va taklif, raqobat, xususiy mulk, tadbirkorlik, iqtisodiy barqarorlik, rivojlanish.

Abstract: This article examines the formation and development of the market economy and its fundamental principles. It highlights the role of supply and demand, competition, private property, and free entrepreneurship in market relations. The article also analyzes the impact of the market economy on the country’s economic development, as well as its existing opportunities and challenges. Special attention is given to effective economic activity and ensuring economic stability under market conditions.
Keywords: market economy, economic relations, supply and demand, competition, private property, entrepreneurship, economic stability, development.

Анотатсия: В данной статье рассматриваются формирование и развитие рыночной экономики, а также её основные принципы. Раскрывается роль спроса

и предложения, конкуренции, частной собственности и свободного предпринимательства в рыночных отношениях. Также анализируется влияние рыночной экономики на экономическое развитие страны, её возможности и существующие проблемы. Особое внимание уделяется вопросам эффективной экономической деятельности и обеспечению экономической стабильности в условиях рынка.

Ключевые слова: рыночная экономика, экономические отношения, спрос и предложение, конкуренция, частная собственность, предпринимательство, экономическая стабильность, развитие.

Kirish. Iqtisodiyot jamiyat hayotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, insonlarning moddiy ehtiyojlarini qondirish, ishlab chiqarish jarayonlarini tashkil etish va mavjud resurslardan samarali foydalanishda muhim o‘rin egallaydi. Bozor iqtisodiyoti ishlab chiqaruvchilar va iste’molchilar o‘rtasidagi iqtisodiy munosabatlarga asoslangan tizimdir. Bozor iqtisodiyotining asosiy tamoyillarini o‘rganish bugungi kunda ham dolzarb hisoblanadi. Chunki bozor munosabatlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va aholi farovonligini yaxshilash uchun imkoniyat yaratadi. Shu bilan birga, bozor iqtisodiyotida raqobatning kuchayishi korxonalarni mahsulot sifatini yaxshilashga va xarajatlarni kamaytirishga undaydi.

Adabiyotlar tahlili: Bozor iqtisodiyoti va uning asosiy tamoyillarini o‘rganish iqtisodiy munosabatlarning shakllanishi, rivojlanishi hamda bozor mexanizmining samarali faoliyat yuritishini tahlil qilish bilan bevosita bog‘liq. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy manbalarni o‘rganish bozor iqtisodiyotining nazariy asoslarini aniqlash, uning asosiy tamoyillarini yoritish va iqtisodiy rivojlanishga ta’sirini baholash imkonini beradi. Birinchidan, bozor iqtisodiyotining mohiyati va uning iqtisodiy tizim sifatidagi xususiyatlari ilmiy manbalarda keng yoritilgan [1]. Ushbu yondashuvda bozor munosabatlarining shakllanishi, ishlab chiqaruvchi va iste’molchilar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalar hamda resurslardan samarali foydalanish masalalari muhim o‘rin egallaydi. Ikkinchidan, talab va taklifning o‘zaro ta’siri bozor iqtisodiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaraladi [2]. Talab va taklifning o‘zgarishi mahsulot narxi, ishlab chiqarish hajmi va bozor muvozanatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli ushbu iqtisodiy qonuniyatlarni o‘rganish bozor mexanizmini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Uchinchidan, xususiy mulkchilik va erkin tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining muhim tamoyillari hisoblanadi [3]. Xususiy mulkning mavjudligi iqtisodiy mustaqillikni ta’minlasa, tadbirkorlik erkinligi yangi ishlab chiqarish

subyektlarining tashkil etilishi, investitsiyalar jalb qilinishi va ish o‘rinlari yaratilishiga imkon beradi. To‘rtinchidan, raqobat bozor iqtisodiyotining rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi [4]. Sog‘lom raqobat ishlab chiqaruvchilarni mahsulot sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi texnologiyalarni joriy etishga undaydi. Natijada bozorda mahsulot va xizmatlar sifati yaxshilanib, iste’molchilar uchun tanlov imkoniyatlari kengayadi. Beshinchidan, bozor iqtisodiyotida davlatning iqtisodiy jarayonlarni tartibga solishdagi o‘rni ham muhim hisoblanadi [5]. Davlat tomonidan sog‘lom raqobat muhitini shakllantirish, monopoliyalarning oldini olish, iste’molchilar huquqlarini himoya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash bozor munosabatlarining samarali rivojlanishiga xizmat qiladi. Oltinchidan, bozor iqtisodiyotining rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy o‘sishi, aholi farovonligi va investitsion faolligi bilan chambarchas bog‘liq [6]. Ushbu jarayonda iqtisodiy erkinlik, samarali boshqaruv, zamonaviy texnologiyalar va tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqod metodologiyasi: Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida bozor iqtisodiyoti va uning asosiy tamoyillarini o‘rganishga qaratilgan nazariy va tahliliy usullardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiyot nazariyasiga oid ilmiy adabiyotlar, darsliklar va iqtisodiy qarashlar tashkil etadi. Tadqiqot davomida ilmiy adabiyotlarni o‘rganish, taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish va mantiqiy xulosa chiqarish usullari qo‘llanildi. Jumladan, taqqoslash usuli orqali turli iqtisodchi olimlarning bozor iqtisodiyotiga oid qarashlari o‘rganildi. Tahlil usuli yordamida bozor iqtisodiyotining asosiy tamoyillari va ularning iqtisodiy munosabatlardagi o‘rni ko‘rib chiqildi.

Tahlil va natijalar: O‘rganishlar shuni ko‘rsatadiki, bozor iqtisodiyotining rivojlanishida xususiy mulk, tadbirkorlik erkinligi va raqobat muhim o‘rin tutadi. Ushbu omillar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va mahsulot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Shuningdek, talab va taklif bozor narxlarining shakllanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Iqtisodiy manfaatdorlik esa ishlab chiqaruvchi va iste’molchilarni o‘z maqsadlariga erishishga undaydi.

Xulosa: Bozor iqtisodiyoti mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Uning asosiy tamoyillari ishlab chiqarish, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarining rivojlanishiga zamin yaratadi. Bozor iqtisodiyotida iqtisodiy erkinlik, sog‘lom raqobat va tadbirkorlik faoliyatining mavjudligi iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xodiyev B.Y., Shodmonov Sh.Sh. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Barkamol fayz media, 2017.
2. O‘lmasov A., Vahobov A. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2014.
3. Shodmonov Sh.Sh., G‘ofurov U.V. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2010.
4. Mankiw N.G. *Principles of Economics*. – Cengage Learning.
5. Samuelson P.A., Nordhaus W.D. *Economics*. – McGraw-Hill.
6. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
7. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi: https://lex.uz
8. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi rasmiy sayti: https://stat.uz